

Co je to asymetrické ohrožení?

Následující článek je založen na výsledcích práce skupiny provádějící pravidelnou čtyřletou revizi obranné politiky USA (Quadrennial Defense Review 2001 Working Group), což je vlastně projekt Ústavu národních strategických studií (Institute for National Strategic Studies) při americké Národní univerzitě obrany. Jedním z úkolů výzkumu bylo posoudit bezpečnostní prostředí v roce 2025. Za tím účelem byla prostudována všechna dostupná literatura a materiály zabývající se tímto tématem, identifikovány jejich shody i sporná místa. Zejména byla prohloubena znalost možného asymetrického ohrožení Spojených států nejen na jeho vlastním území, ale i v zahraničí. Tak byl vytvořen koncepční rámec umožňující určit, kterým hrozbám věnovat největší pozornost, a zároveň jaká konkrétní opatření přijmout. Článek vychází především z nepopíratelné konvenční vojenské převahy Spojených států, současného rozšiřování zbraní hromadného ničení a konce éry tzv. strategické hloubky.

Definování asymetrie

I když termín asymetrická válka (*asymmetric warfare*) nebyl tak zcela neznámý, v oficiálních dokumentech byl poprvé použit v roce 1997, a to právě ve zprávě Quadrennial Defense Review. Od té doby se stal tento termín běžně užívaným ve všech diskuzích a dokumentech týkajících se národní bezpečnosti. Autoři každoročního „Strategického vyhodnocení“ (Strategic Assessment) v roce 1998 věnovali asymetrickým hrozbám dokonce jednu celou kapitolu, zatímco v předcházejících vydáních o nich nebyla ani zmínka. V roce 1997 se tento pojem objevil poprvé i v „Národní vojenské strategii“ a v „Národní bezpečnostní strategii“. Asymetrickým hrozbám se věnuje i dokument „Joint Strategy Review“ (1999), což je každoroční interní analytická studie, vypracovávaná pro předsedu sboru spojených štábů.

Pracovní definice asymetrické války, užívaná americkou armádou, říká, že „protivníci se budou pokoušet obejít nebo podlomit sílu Spojených států tak, že využijí jejich slabých míst, a použijí metody, které se značně liší od způsobu, jakým USA vedou své bojové operace“ (Annual Report to the President, DoD 1999). Poslední definice, kterou použil spojený štáb (*Joint Staff*) říká, že asymetrická válka se skládá z „neočekávaných či netradičních přístupů, které mají obejít nebo podlomit protivníkovu sílu, tím, že ohrozí jeho zranitelná místa nepředpokládanými technologiemi nebo modernizovanými prostředky“ (Internal Briefing, Joint Staff 1998). A konečně základní bezpečnostní dokument Spojených států „Národní bezpečnostní strategie pro příští století“ (A National Security Strategy for a New Century) definuje asymetrickou válku jako: „Nekonvenční přístupy, které obcházejí nebo narušují naši sílu, tím, že využívají našich zranitelných míst.“

I když tyto definice mají v určitém omezeném rozsahu svou platnost, nevysvětlují dostatečně pojem asymetrie. Lépe by bylo asymetrické operace charakterizovat spíše takto: „Jde o akce menších taktických nebo operačních sil proti zranitelným místům USA, za účelem dosažení neúměrně velkého účinku, s cílem podlomit americkou vůli, a tak dosáhnout svých asymetrických strategických cílů.“ Základní rozdíl mezi

předchozími definicemi je ve slovech „neúměrně velký účinek“ (*disproportionate effect*). Tento termín vyjadřuje skutečnost, že strategických cílů je dosahováno zasazením relativně skrovných prostředků. Je zde také explicitně vyjádřena důležitost **psychologické** složky, která vysvětluje proč je možné dosáhnout strategických cílů malou, i třeba neúspěšnou operací, jež je z hlediska velmoci pouhým taktickým útokem.

Zde je třeba rozlišovat: asymetrická válka se automaticky nerovná jakémukoli útoku na vlastní území. Bohužel v dosavadní literatuře je poněkud zastřen fakt, že asymetrické přístupy existují na všech úrovních vedení války a sil, a že tyto metody byly a jsou užívány v té či oné míře všemi státy již od doby, co existuje válka a diplomacie. Útok na vlastní území (*homeland*) je jen tím nejextrémnějším výrazem - a pravděpodobně i tím nejnebezpečnějším - asymetrického strategického útoku.

Rozdílnost zájmů

Jakékoli uvažování o asymetrických hrozbách musí začínat u té nejzákladnější asymetrie: rozdílnosti zájmů (*disparity of interests*). Pokud má slabší protivník životně důležitý zájem, který je v rozporu se zájmem, který není životně důležitý pro silnější stát, pak takový rozpor představuje pro slabšího protivníka pobídku, aby použil při jejich prosazení asymetrické postupy. Vzhledem k obrovské šíři amerických zájmů existuje ve světě spousta potenciálně konfliktních oblastí, kde USA nemají vůbec žádné životně důležité zájmy. A právě největší naději na úspěch má potenciální protivník tam, kde jsou americké zájmy relativně nízké.

Asymetrické přístupy se v této souvislosti projevují třemi různými způsoby. Za prvé mohou být Spojené státy odrazeny od toho, aby se zapojily do řešení a urovnávání krizí tam, kde nemají žádné životní zájmy, protože existuje hrozba nepřiměřeně velké újmy, kterou by mohly USA utrpět. Stojí bezpodmínečně kapitulace severokorejské vlády v Pchjongjangu za raketový útok na Seattle? Pokud někde nemá Amerika skutečně životně důležité zájmy, měli by tvůrci její zahraniční politiky rychle vystřízlivět.

Za druhé - pokud padne rozhodnutí o zasazení amerických sil v oblastech, které nejsou bezpodmínečně životně nutné pro Spojené státy, hrozba asymetrického přístupu může zasazení amerických sil zastavit či způsobit jejich okamžité stažení. Pokud v sázce není mnoho, a pokud by zasazení jednotek znamenalo velké ztráty vojáků i materiálu, potom menší stát může zcela jistě počítat s tím, že rázná demonstrace síly donutí Spojené státy, aby znovu přehodnotily poměr zisk-ztráty.

Za třetí asymetrický přístup umožňuje, aby regionální mocnosti prosazovaly útočnou strategii nepřímou, čímž značně znesnadní americkou odpověď. Není vždy snadné zjistit, kdo stojí za informačními operacemi, teroristickými útoky a dalšími netradičními akcemi, proto nelze provést okamžitou odvetu. Když by k odvetě snad mohlo dojít, je příliš pozdě, než aby byla opravdu efektivní. Proto jsou státy schopny dosáhnout nejen svých regionálních cílů, ale i zároveň zamezit, aby USA v daném regionu účinně zasáhly.

Znamená to snad, že je výhodné být slabý? Povaha mezinárodních vztahů a postoj svobodné společnosti k válce a ztrátám skutečně omezují - pravděpodobně - naši schopnost udeřit na zdroj potenciálního ohrožení maximální silou.

To, co je pro malou mocnost životně důležité, nemusí být životně důležité pro Spojené státy. Zde se otevírá manévrovací prostor pro menší mocnost, která se chápe

iniciativy. Je tu ovšem riziko, že malá mocnost nemusí správně určit, co je pro Spojené státy životně důležité, jako se třeba přepočítali Japonci s útokem na Pearl Harbor, kteří se mylně domnívali, že tento přístav nemá pro USA životně důležitý význam.

Zasáhnout vůli protivníka

Asymetrický přístup je neúčinnější, když dokáže zmanipulovat psychologii protivníka. Je zaměřen v první řadě na jeho vůli, což pomáhá kompenzovat materiální a další nedostatky útočníka. Použité metody jsou taktické, ale psychologický efekt má dopad na strategické úrovni. To je základním rysem asymetrie - trvalé zaměření na strategický efekt, spočívající na psychologických prvcích zvoleného přístupu. Cílem se stává mysl protivníka, zvláště jeho vůle k odporu. Je to jen další potvrzení známé Clausewitzovy teze, že „válka je akt síly, který má donutit protivníka, aby plnil naši vůli“.

Strategický účinek na všech úrovních

Asymetrické způsoby boje jsou používány na všech úrovních vedení války, ale ten největší účinek má asymetrický přístup, který je zaměřen tak, aby měl strategické důsledky, bez ohledu na úroveň, kde byl použit. To mj. znamená že se definitivně stírá rozdíl mezi úrovní provedené akce a úrovní, kde se projeví její důsledky. Cílem je ovlivnit nejvyšší možnou úroveň.

V nejširším slova smyslu strategickou úroveň ovlivňují akce, které se dotýkají národní bezpečnosti a cílů zahraniční politiky. V kontextu asymetrické války vyvolávají největší pozornost, protože jejich smyslem je ovlivnit základní výsledek konfliktu. Rovněž **akce na taktické a operační úrovni mohou mít strategické důsledky, což je ideální výsledek asymetrického přístupu**. Klasickým příkladem takové akce v moderní historii byl pumový útok v Bejrútu v r. 1983 na americká kasárna (taktická úroveň), který měl za následek stažení amerických ozbrojených sil z Libanonu v r. 1984 (strategická úroveň). Bylo dosaženo taktického a strategického překvapení a cena, kterou musel útočník zaplatit (pravděpodobně Sýrie), byla minimální ve srovnání s následným ochromením americké vůle. Tato taktická akce měla naprosto nesouměřitelný strategický efekt, a zároveň bylo Američanů znemožněno provést masivní odvetu konvenčními zbraněmi, protože nešlo dokázat, kdo za tímto útokem skutečně stojí.

Na operační úrovni jde o akce proti silám na bojišti a infrastruktuře strategického zasazení. O něco nižší než strategická asymetrie je **regionální asymetrie**. Názorným příkladem takové asymetrie byla činnost srbské protiletectvé obrany během operace *Allied Force* (březen-červen 1999). Nepodařilo se vyřadit všechny její prostředky, což zapříčinilo, že piloti museli létat ve vyšší než optimální výšce, která je nutná pro přesné bombardování. NATO si také nemohlo dovolit ignorovat civilní srbské obyvatelstvo. I když Srbové nemohli letecké kampani NATO zabránit, jejich přístup podstatně snížil její účinnost. Jejich akce ovšem neměly odezvu na strategické úrovni, a proto musí být pokládány jen za částečně úspěšné asymetrické akce.

V taktické rovině jsou asymetrické operace podnikány proti jednotkám v poli. Jde např. o japonské použití torpéd za druhé světové války. Je to typický příklad hledání technických inovací, které by pomohly vyrovnat jak nedostatečný počet bojovníků, tak slabou palebnou sílu, třebaže jejich zasazení bylo provedeno ještě v rámci celkového

symetrického způsobu boje. Nicméně navzdory jejich překvapivému taktickému úspěchu, tato vylepšená torpéda nijak neovlivnila konečný strategický výsledek.

Důležitost efektivity

Při hodnocení asymetrického přístupu je nejdůležitějším jeho efektivita. Co funguje, a co nefunguje? Efektivní asymetrický přístup má několik následujících charakteristik. Z hlediska perspektivního cíle to jsou neočekávané akce. Efektivní asymetrický přístup naruší systém velení a řízení napadeného, což mu znemožní dosáhnout stanovených cílů. Je využíváno fyzických i psychologických prvků. Pravděpodobně ta nejefektivnější asymetrická operace způsobí neúměrně (disproporcionálně) vysoké množství škod s ohledem na zdroje, čas, peníze, které vynaložil útočník. V ideálním případě by se účinek asymetrického útoku měl projevit na strategické úrovni, bez ohledu na to, na které úrovni byl realizován.

Že musí být bezpodmínečně všechny výše uvedené podmínky splněny, ukazuje neúspěch balonové operace Japonců proti Spojeným státům za druhé světové války. Šlo sice o neočekávaný útok, který krátkodobě způsobil i zmatek (alespoň mezi těmi, kteří o tomto útoku v USA věděli), na druhé straně ale vypouštění balony nezpůsobili žádné neúměrně vysoké škody, což je pro efektivní asymetrické akce rozhodující, a to zvláště v situaci totální války, kdy byla americká ekonomika mobilizována pro válečné účely a vláda měla na své straně média.

Dynamika reagování na ohrožení

Povahu asymetrických hrozeb ovlivňují v první řadě naše vlastní akce a strategická rozhodnutí. Zatímco se naše operační postupy teprve doladují, potenciální protivníci již hledají způsoby, jak se jim postavit. Této zákonitosti akce-reakce nelze uniknout. Protivníci přitom vycházejí jak ze svých vojenských historických tradic a světového názoru, tak z povahy možného ohrožení ze strany Spojených států.

Při analýze možných protivníků se ptáme: Jak se tyto státy v minulosti bránily? Používaly přitom asymetrický způsob válčení? Jestliže tyto státy mohou nějakým způsobem získat zbraně hromadného ničení, je z jejich postojů zřejmé, že je mohou používat k nátlaku a vydírání? Jaké země jsou potenciálními protivníky Spojených států a jaký k nim mají vztah? Odpovědi na tyto otázky vycházejí celkové kultury daného národa a jsou vodítkem při hledání odpovědi na otázku, jaký bude vztah možných protivníků k asymetrické válce.

Asymetrický přístup není v našem strategickém prostředí nic nového. Pokud slabší protivník dokáže dynamicky uvažovat, může díky asymetrickému způsobu k vedení boje dosáhnout značných zisků. Co ale dává studiu asymetrických konfliktů v současné době velkou naléhavost je vědomí toho, že nové zbraně a nové technologie vytvářejí nová zranitelná místa, zvláště, když tyto nové prostředky mají základní charakteristiky vhodné pro jejich asymetrické využití. Kombinace jaderných, chemických, biologických zbraní a států, které hledají nové způsoby, jak změnit strategickou nerovnováhu, zvyšuje pravděpodobnost vzniku konfrontace, která může dopadnout tragicky.

Rozsah potenciálních asymetrických ohrožení

V této kapitole se budeme zabývat šesti potenciálními asymetrickými ohroženími: jaderným, chemickým, biologickým, informačními operacemi, operačními koncepcemi a terorismem. Proč právě těchto šest kategorií? Protože jsou logickým dědicem asymetrických ohrožení v minulosti. Jejich účinek je značný a neúměrný vynaloženým prostředkům: všechny mají vliv na strategickou úroveň. Dnešní situace ale není stejná jako v době studené války. Zásadním rozdílem proti minulosti je skutečnost, že na začátku 21. století se značně zvýšila efektivita nových technologií i jejich schopnost přeměnit lokální události na celosvětovou záležitost.

1. Atomové zbraně

I když je celkem snadné na světovém trhu získat jaderný materiál z ohromných zásob bývalého Sovětského svazu, vlastníky jaderných zbraní jsou stále jen státy. Žádný nestátní činitel nemá k dispozici takovou kombinaci dovedností, znalostí, organizační potenciál, aby si je mohl vyrobit (i když by je snad mohl ukrást nebo koupit). Výroba jaderných zbraní je obtížná i pro průměrně vyspělé průmyslové země a i zavádění atomových zbraní první generace vyžaduje značně široké zázemí, včetně řízení a velení a prostředků, kterými mohou být dopraveny na cíl (což je neméně náročné).

Proto i v budoucnu bude počet států, které vlastní nebo se jim údajně podařilo tyto zbraně vyrobit, velmi malý. Jsou to USA, Rusko, Francie, Anglie, Čína a Izrael. Z nich je schopno podniknout útok proti USA prostřednictvím např. balistických raket jen Rusko, Čína, Francie a Anglie. Další řada států, které si vyvinuly vlastní jaderné zbraně, je představována Indí a Pákistánem. Mezi země, které by se rády staly členy jaderného klubu a snaží se získat štěpný materiál, patří Irák, Severní Korea a Írán. Potřebné komponenty by rády získaly především ze sovětských zásob. Je možné, že tyto státy jsou svému cíli blíže, než vůbec tušíme.

Jaderné zbraně mají nejvyšší vliv na strategické úrovni, i když hrozba jejich zasazení na operační i taktické úrovni také přináší pro útočníka neúměrně vysoký zisk (*disproportionate benefits*).

Hrozba užití jaderných zbraní přímo proti Spojeným státům je velmi účinným asymetrickým opatřením. Vynucuje si i přehodnocení životně důležitých amerických zájmů. Avšak mnoho z této asymetrické výhody bude ztraceno, pokud bude jaderný útok skutečně proveden. Takový útok totiž může vyprovokovat ze strany USA tvrdou a nemilosrdnou reakci. Mezi odstrašujícím účinkem založeným na vlastnictví jaderných zbraní a jejich skutečným použitím proti Spojeným leží jen velmi úzká hranice.

Ovšem největší vliv budou mít jaderné zbraně pravděpodobně ve své neletální roli - jako generátory elektromagnetického impulzu (*HEMP - high-altitude electromagnetic pulse*), který může vážně ohrozit všechny informační systémy. O tom více až v části zabývající se informačními operacemi.

2. Chemické zbraně

Ze všech zbraní hromadného ničení jsou chemické zbraně pokládány za ty nejméně škodlivé, na druhé straně ale jsou to zbraně, které lze celkem nejsnadněji získat. V historii byly použity již několikrát, ve velkém byly zasazeny např. v Iráku, a to nejen proti Íránu, ale také proti vzbouřeným Kurdům. Navíc chemické zbraně má celá řada

států. I když se ke konvenci o jejich zákazu připojila většina států, celá řada zemí - jako Čína, Kuba, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Libye, Myanmar (Barmský svaz), Severní Korea, Pákistán, Sýrie, Tchaj-wan, Jemen a bývalá Jugoslávie - je důvodně podezřelá z udržování jejich tajných zásob.

Použití chemických zbraní proti postupujícím americkým taktickým ozbrojeným silám nezmění základní dynamiku jejich manévru. Jejich zasazení jen zpomalí tempo boje, ale neovlivní základní plán na dosažení vítězství. Protože zde jde o zbraně s omezenou účinností proti silnému připravenému protivníkovi, nelze jejich užití na této úrovni pokládat za potenciálně efektivní asymetrický přístup. Navíc jejich zasazení může vyvolat odvetnou reakci ze strany USA.

Na druhé straně jejich užití proti jednotkám spojenců a civilnímu obyvatelstvu může přinést politický prospěch, protože Spojené státy nebudou schopny okamžitě napravit možné nedostatky v chemickém výcviku a vybavení svých spojenců, a zároveň poskytnout rozsáhlou pomoc civilnímu obyvatelstvu. Tento přístup slibuje poměrně vysoký efekt, který se s využitím agresivních informačních operací může odvíjet i strategickou úroveň.

V raných stadiích regionálního konfliktu na operační úrovni (balistické střely, letouny, teroristé) může hrozba užití chemických zbraní - podobně jako na operační úrovni u jaderných zbraní - způsobit, že od Spojených států odpadnou někteří spojenci. Lze očekávat, že regionální agresor může ohrozit chemickými zbraněmi území sousedních států. To může mít strategický efekt za relativně malou cenu. A dále, pokud se útočník obezřetně vyhne americkým ozbrojeným silám, zabrání jim tak reagovat patřičným způsobem, což by mohlo být další příčinou rozpadu regionálního spojení.

3. Biologické zbraně

Největším hitem 20. století byly atomové zbraně. Je ale docela možné, že v 21. století budou ty zbraně pokládány za druhořadé a jejich místo zaujmou zbraně biologické. Jsou levnější než jaderné, snadněji se přemisťují, lze je snáze ukrýt před zvědavými inspektory a co je neméně důležité - zaručeně usmrcují. Mohou být zasazeny způsobem, který nedovolí, aby byl vypátrán ten, kdo stojí v pozadí útoku.

Konvence o biologických zbraních z r. 1972 sice staví jejich vlastnictví mimo zákon, ale existují přesvědčivé důkazy o tom, že Sovětský svaz i jeho nástupci pokračovali v práci na ofenzivních biologických programech přinejmenším do roku 1992. A také další státy - včetně Číny, Íránu, Izraele, Libye, Severní Koreje, Sýrie, Tchaj-wanu prý biologické zbraně vyrábějí. A údajně je má mít i Irák, navzdory kontrolám inspektorů OSN po skončení války v Perském zálivu.

Pro užití biologických zbraní na taktické úrovni platí totéž, co o chemických zbraních. Nejde o asymetrický přístup, i když jejich užití proti civilnímu obyvatelstvu může mít stejný dopad jako užití chemických zbraní. Také na operační úrovni je to stejné. Hrozba útoku antraxem (sněh slezinná) může zapříčinit, že hostitelský stát odmítne podporovat americké ozbrojené síly. Užití např. i malého množství antraxu může zablokovat veškerou zdravotní a další lékařskou infrastrukturu. Pokud se dá této hrozbě dostatečná publicita, může vyvolat změnu strategického rozhodnutí. Navíc proti útoku biologických zbraní nejsou chráněna velitelská stanoviště, logistické uzly, ani ostatní prvky řídicí struktury ozbrojených sil.

Základní výhodou biologických zbraní je totiž to, že nelze spolehlivě určit, kdo za útok nese odpovědnost. Pokud je použit speciální jednotky nebo teroristé, bude velmi obtížné spojit určitou regionální mocnost s konkrétním útokem, i kdyby tato mocnost měla pro takový útok dostatečnou silnou motivaci a jakkoli byla podezřelá. Proto jsou právě biologické látky ideální asymetrickou zbraní. Útok může být proveden na operační úrovni, ale jeho vliv bude strategický.

Na strategické úrovni, jako je např. útok proti Spojeným státům, mají biologické zbraně ve srovnání s jadernými mnoho předností, především jejich příprava, doprava na cíl a zasazení může probíhat velmi nenápadně. A pokud by byla použita látka s delší inkubační dobou, biologický útok by mohl být rozpoznán až značně pozdě.

Nenáročná výroba, relativní snadnost přepravy a jejich ukrytí je jakoby předurčují pro užití v nezávislých teroristických skupinách. Na druhé straně toto všechno, včetně dopravy na cíl, vyžaduje značnou organizační zručnost, znalosti, chladné hlavy (a ruce), koncepci, a to právě nejsou vlastnosti, které jsou obvykle spojovány s radikálními teroristickými organizacemi.

4. Informační operace

Moderní americká koncepce boje je vystavěna na rychlé a efektivní výměně velkého množství informací. Je to vlastně jen analogie informační exploze v civilním sektoru, která proběhla za posledních dvacet let: od osobních počítačů až po světové webové sítě. Tyto sítě se netýkají jen financí, ale také řízení letecké dopravy, vodních elektráren a řízení podniků. Prostě všech sfér života. To je prostředí, ve kterém budou probíhat informační operace.

Na taktické úrovni je velmi těžké se Spojenými státy technologicky soupeřit. Taktické bojové systémy jsou dobře zabezpečeny a chráněny proti přímému útoku. Asymetrické přístupy zde budou převážně pasivní - půjde o tradiční klamání, maskování, aby nebylo možné získat pravdivý obraz bojiště.

Ovšem vzhledem k globální komunikační síti může mít i taktická událost strategický dopad, jako například zásah velícího stanoviště v centru Bagdádu, kde byli civilisté (ve válce v Perském zálivu), nebo zásah kolony albánských uprchlíků v operaci *Allied Force*. To jsou dva příklady taktických akcí, které se prostřednictvím médií manipulovaných protivníky nesmírně nafoukly (ale také díky naší vlastní neohrabané reakci) a byly pokusy těchto chyb využít na strategické úrovni, což je pro informační operace na taktické úrovni vlastně typické.

Na operační úrovni budou počítačové útoky vedeny prostřednictvím počítačových sítí (*CNA - computer network attack*). Budou napadány otevřené i tajné systémy, protože i dobře chráněné vojenské internetové systémy závisí do značné míry na veřejných spojeních mimo systémy ministerstva obrany. Současně protivník povede informační a psychologické operace proti regionálním spojencům. Pokud budou kombinovány s možnými hrozbami a skutečnými událostmi, bude dosaženo značného synergického efektu - to, co lidé vidí, čtou a slyší, totiž formuje jejich vnímání faktu, která strana konfliktu je v právu či neprávě.

Potenciální kybernetický útok proti Spojeným státům byl probrán médii ze všech stran, pravděpodobně nejvíce ze všech možných asymetrických ohrožení. Celé Spojené státy jsou v podstatě propojeny počítači a všechny užívané sítě jsou do značné míry zranitelné. Při možném útoku bude velmi těžké určit, kdo je státem podporovaný

útočník, a jak jeho akce odlišit třeba od obyčejné kriminální činnosti. Naše schopnost se chránit je omezena také vzhledem k ohromnému rozsahu možných ohrožení.

5. HEMP - podceňovaná hrozba

Pravděpodobně tou nejnebezpečnější, ale také nejméně správně chápanou formou informační války je elektromagnetický impulz HEMP (*high-altitude electromagnetic pulse*). Jedná se zde o jistou kombinaci jaderných zbraní a informační války, která se týká samé podstaty operační doktríny a národní stability.

HEMP je hlavním vedlejším produktem vysokého vzdušného jaderného výbuchu, obvykle ve výšce 30 kilometrů. Následky jaderné exploze můžeme rozdělit zhruba na přímé (např. mechanické) a nepřímé (např. elektrické). Při výbuchu atomové zbraně nízko nad zemí jsou převládají přímé následky. Energie uvolněná po výbuchu se mění na tepelnou a kinetickou energii, což vyvolává tepelnou a tlakovou vlnu. Přířímými důsledky jsou tedy tlak, světlo, teplo. Jedním z nepřímých následků jaderného výbuchu je elektromagnetický impulz HEMP, který vzniká přeměnou gama paprsků v zemské atmosféře. Čím výše je výbuch uskutečněn, tím méně má přímých důsledků, tím větší je jeho nepřímý důsledek - HEMP. Optimálním by byl výbuch zcela mimo zemskou atmosféru. Například exploze ve výšce 300 km nad středem státu Nebraska by způsobila tak silný elektromagnetický impulz HEMP, že by zasáhl 90 % území Spojených států.

Vesmírné systémy jsou vystaveny silnému elektromagnetickému impulzu EMP (*electromagnetic pulse*), což je prostředí odvozené z HEMP. A to je zvlášť nebezpečné, protože jakýkoli výbuch mimo zemskou atmosféru může zasáhnout satelity. Zemí, která by chtěla ohrozit provoz satelitních systémů, by stačilo uskutečnit výbuch jaderné hlavičky třeba přímo nad vlastním územím.

Prakticky všechny elektronické systémy v USA jsou dnes potenciálně zranitelné impulzem HEMP, počínaje televizory a počítači, přes telefonní systémy, až po letouny a satelity. Vojenské komunikační systémy nejsou výjimkou. Jen relativně málo civilních i vojenských systémů je proti HEMP skutečně účinně chráněno. V rámci ministerstva obrany jsou taktické komunikační systémy pravděpodobně nejzranitelnější, následuje architektura velení a řízení na bojišti.

HEMP zasahuje všechny přístroje, které využívají elektroniku - letouny, helikoptéry, kolová vozidla. Více chráněny jsou až systémy na strategické úrovni velení a řízení. Američtí spojenci a koaliční síly budou mít pravděpodobně menší ochranu než americké ozbrojené síly, a proto budou vystaveny i většímu riziku.

Výbuch vně zemské atmosféry nabízí možnost, aby i regionální mocnosti použily jaderné zbraně neletalním způsobem. (Výbuch 20-kilotunové bomby ve výšce 150 km nevyvolává žádnou viditelnou radiaci, tlakovou nebo tepelnou vlnu.) To může mít značný vliv na kosmické, letecké, pozemní i námořní operace Spojených států. Může to změnit charakter soudobé války typu *Desert Storm* na válku à la *Verdun*, z informačního věku na stav, kdy se budou informace získávat lokálně a jejich přenos bude značně komplikovaný, jak horizontálně, tak vertikálně.

Navíc použití jaderné zbraně tímto způsobem bude znamenat, že byl překročen nukleární Rubikon, tj. po přímém útoku na americké ozbrojené síly bude následovat nemilosrdná odplata.

Útok HEMP by byl úderem pod pás, který donutí hlavní orgány velení (*NCO - National Command Authorities*), aby se zamyslely. Je mimoatmosférický jaderný výbuch -

na jehož přímé následky nikdo ve Spojených státech nezemřel - dostatečně silnou záminkou, aby vyvolal jadernou odplatu a my zaútočili na Bagdád, Teherán nebo Pchjongjang? Samozřejmě, mnoho lidí po takovém útoku zemře, ale nikdo ne na následky tlakové a tepelné vlny a pronikavé radiace. Letadla a helikoptéry asi spadnou, architektura palebných systémů nebude fungovat, také auta možná nepojedou.

Je takový obraz přehnaný? Použití HEMP ovlivní jak systémy protivníka, tak spojenců. Společnost, jejímž základním komunikačním prostředkem jsou mobilní telefony, bude zranitelnější, než ty, které užívají optická vlákna (mezi které patří i někteří potenciální protivníci). HEMP bude mít negativní vliv na společenství založené na elektronice, ale to je právě ten přístup, na kterém je založena a americká koncepce válek 21. století.

Takový útok může mít i nevypočitatelné následky, mezi které patří i konec informačního věku. Stačí vystřelit mezikontinentální balistickou raketu, cca 100 až 500 km nad střed severoamerického kontinentu, nebo tam umístit družici. Je ovšem těžké takovou věc provádět utajeně, a tak regionální mocnost, které podobnou věc provádí, riskuje své národní přežití. Je to situace ne nepodobná scénáři vzájemného zničení (dekapitace) v době studené války se Sovětským svazem.

6. Alternativní operační koncepce

V prosinci 1999 řekl velitel výzbrojního velitelství pozemního vojska (*AMC - Army Materiel Command*) generál John Corbun: „Historie válčení je historií technologie.“ To je americký přístup k vojenství. Možná jsme omezeni vlastními kulturními tradicemi, ale musíme připustit, že ne všichni musí jít naší cestou.

Není to tak dávno, co byly publikovány různé rozhovory o knize dvou čínských plukovníků „Neomezená válka“ (informaci o této knize přinesly Vojenské rozhledy v článku „Hrozby a ohrožení“ v 1/2001, str. 161, pozn. red.). Jeden z autorů knihy, Qiao Liang, řekl: „Kdybychom se snažili používat tu nejvyspělejší technologii jako prostředek vyvažování moci Spojeným státům, přivedlo by nás to do pastí, kterou na nás USA nastražily. Takovým způsobem je nikdy nedoženeme. Pro chudou a slabou zemi je používat vyspělou technologii proti Spojeným státům jako házet vejce na skálu“ (Two Senior Colonels and No-Limit War, Foreign Broadcast Information Service translation, 28.VI. 1999).

Se Spojenými státy se nemusí soupeřit na poli vysoké technologie, země mohou odmítnout „západní způsob vedení války“. Podle Hegelovy dialektiky, teze soupeří z antitezí, výsledkem je syntéza, která slučuje oba soupeřící přístupy. Takový postoj sbližuje různé vojenské doktríny a používanou techniku (je to jako kdyby se odrážely v zrcadle, tak jsou si podobné) a tato konvergence tvoří jádro západní vojenské historie. Qiao Liang tvrdí, že potenciální protivníci mohou takový proces, kdy je napodobována západní vojenská organizace, zvrátit. I když jeho tvrzení má určité racionální jádro, je to nicméně jen rétorika slabšího státu proti silnějšímu, protože i ty nejpromyšlenější alternativní operační koncepce nebudou dostatečně efektivní, pokud se střetnou s protivníkem, který je příliš silný.

Odmítnutí západního přístupu k válce jde však ještě dál než je operační konvergence a vojenská efektivita. Jde o pokusy operovat mimo morální rámec tradičního západního přístupu k válce, odmítnutí všeho, co je chápáno jako univerzální mravní normy a chování. Takový postoj je posilován také zjištěním, že je americká společnost je

mimořádně citlivá i na nepatrné ztráty (což zase nemusí být tak úplná pravda, jak ukazují autoři P. D. Feaver a C. Gelpi: „How Many Deaths are Acceptable?“ Washington Post, Nov. 7, 1999, kde citují výsledky výzkumu Ústavu pro bezpečnostní studia - TISS).

Regionální agresor nebo problémový stát (*rogue state*) chápe obyvatelstvo jako svůj majetek, který může být využit pro „operační manévry vyhladovění žen a dětí“. Nevinní civilisté hladoví, jsou vystaveni útokům, velitel na bojišti se musí zajímat o jejich životy. Jejich osud se stává pro různé nevládní organizace prioritou, což je zesilováno ještě tzv. efektem války v přímém přenosu (*CCN effect*).

Účastníci konfliktu, kteří užívají asymetrické postupy, také mohou opustit koncepci „vítězství a porážky“, což může být názorně dokumentováno na rozhovoru mezi americkým a severovietnamským důstojníkem, plk. Harry Summersem a plk. Tu, v Hanoji v r. 1975. „Víte, vy přece nemůžete zvítězit“, řekl tehdy Summers. „Může být,“ odpověděl Tu, „ale je to irelevantní.“ I po porážce svých vojsk ve válce v Perském zálivu se Saddám Husejn pokoušel pokračovat se střídavými úspěchy ve své politice a dokázal si udržet politickou hodnověrnost u mnoha států světa (ne-li u ve všech).

Na taktické úrovni asymetrický způsob boje záleží na vhodné volbě terénu a prostředí, kde USA nemohou využít vyspělou technologii, dále v používání civilního obyvatelstva jako rukojmí či živých štítů, případně jako zbraně, která přetíží americký zdravotní systém. To vše snižuje efektivitu zasazení vysoce přesných systémů. Když nic jiného, donutí to protivníka (Ameriku) alespoň k taktickým chybám, což v kombinaci s informačními operacemi může přinést velký užitek. (Na druhé straně ale také platí, že pozitivní taktické výsledky mohou mít negativní strategické důsledky. Na to nesmíme zapomínat.)

Na operační úrovni se jedná o to, jak zamezit, aby americké ozbrojené síly vstoupily do určitého prostoru odpovědnosti (*AOR - area of responsibility*). Prostředky, které jim v tom mají zabránit, sahají od využití běžných prostředků (*low-tech*), námořních min, až k použití střel země-vzduch, země-země (SAM, SSM) odpalovaných z ramene. V kombinaci s obtížným nebo zastavěným terénem, s faktem, že USA mají o danou oblast vcelku průměrný zájem, mohou tyto metody zaznamenat značný úspěch. Pokud by ovšem byly v sázce národní zájmy USA, nebyly by již tak úspěšné.

Jaké si z toho můžeme vzít ponaučení? Když plánujeme síly, které mají provádět národní vojenskou strategii, musíme se především vyhnout tomu, abychom vytvářeli síly jen pro několik poměrně omezených a optimistických scénářů, založených převážně na využití pokročilých technologií.

7. Terorismus

I když sem terorismus zcela nezapadá, musíme se jím zabývat, protože teroristické akce mohou být vedeny jak státními, tak nestátními organizacemi, které působí mimo legální rámec mezinárodních vztahů. Nemají sice takové materiální zabezpečení jako státem podporované teroristické skupiny, ale zato jejich členové jsou ochotni použít i tak radikální technologie, které by pro stát byly sebevražedné.

Spojené státy se staly hromosvodem všeho, co se ve světě stane, a tak přitahují spousty rádobý útočníků (nezávislých teroristických skupin). Globální dosah americké kultury tento jejich postoj jen zesiluje. Navíc vzhledem ke vzrůstající dostupnosti nejrůznějších zbraní, které kdysi vlastnily pouze státy, umožňujících dosáhnout viditelných velkých zisků s minimálními náklady, se zvyšuje pravděpodobnost, že by mohly být některé velmi katastrofické scénáře skutečně realizovány.

Co je konečným cílem?

Základním úkolem každého státu je chránit své občany a jejich domovy. Od r. 1812 nebylo území Spojených států vystaveno přímému konvenčnímu útoku. Na druhé straně ale americká pevnina byla ohrožena již několikrát. Za druhé světové války se Japonci pokoušeli zaútočit balony (s malým úspěchem), ke konci války také uvažovali o biologických zbraních. Zabránil jim v tom jen konec války. Němci plánovali zasazení bombardérů dalekého doletu a případné útoky další generací střel, které by následovaly po V-2 (opět jejich užití zabránil konec války). Během studené války byly na americká města a vojenská zařízení stále zaměřeny sovětské rakety a v roce 1964 přivedl Nikita Chruščov svět na samý okraj jaderné katastrofy, když se pokoušel umístit sovětské balistické střely SS-4 na Kubě.

Po skončení studené války bylo spácháno na území Spojených států několik útoků, které provedly osoby či skupiny, které nebyly spojeny se žádným státem (*nonstate attacks*). Pravděpodobně nejvíc sledovaný byl pokus islámských extremistů vyhodit do povětří budovu nákupního střediska World Trade Center v New Yorku, nejvíce obětí měl výbuch bomby v budově federálního úřadu Murrah Federal Building v dubnu 1995, který provedla jedna malá protivládní skupina.

Ohrožení amerického území tedy není nové. V současné době ale vystupují do popředí dva nové prvky, kterými jsou a) dominantní pozice USA v současném světě a b) konec tzv. strategické hloubky, který vlastně začal již se stavbou prvních letadel a pokračoval až k vojenskému, mírovému a komerčnímu využívání vesmíru.

Prezidentská komise, která dostala za úkol vypracovat ochranu kritické infrastruktury, identifikovala osm základních strategických cílů. Jsou to dopravní infrastruktura, těžba a skladování ropných a plynových produktů, dodávky vody, infrastruktura záchranných služeb, bankovní a finanční infrastruktura, informační a komunikační struktura, infrastruktura vlády. Pro naše účely zde ještě musíme k těmto osmi základním cílům připojit i infrastrukturu obrany. A nesmíme zapomenout na desátý možný cíl potencionálního útoku. Je jím samotné obyvatelstvo Spojených států. To musí především určovat charakter opatření, která by měla chránit jak ozbrojené síly, tak celé území Spojených států (homeland) před asymetrickým útokem.

Cílem každého asymetrického přístupu je získat strategickou výhodu a ochromit vůli protivníka. Toho se docílí zastrašováním, nátlakem, v případě vzniklého konfliktu netradiční bojovou taktikou a volbou bojiště. Smyslem tohoto článku je dospět k závěru, co musíme dělat, abychom se asymetrickým hrozbám mohli účinně postavit. Bylo sice vypracováno několik scénářů možných postupů, ale ty nejsou mezi sebou

návzájem propojeny. Také neexistuje jednotná koncepce, jak se zachovat tváří v tvář asymetrické hrozbě.

Co tedy dělat? Především musíme snížit počet našich zranitelných míst. Zabránit, aby bylo možné asymetrickými útoky vynutit strategické změny.

Nejdůležitějším proto je, vysvětlit americkému obyvatelstvu všechny souvislosti a cíl operace, která bude v případě takového ohrožení podniknuta. Musí se vysvětlit co ozbrojené síly dělají, a proč někde musí být američtí vojáci. Co musíme dělat, abychom mohli čelit asymetrickým hrozbám?

Obranu obyvatel a majetku v případě asymetrických ohrožení nelze omezit jen na vlastní území Spojených států. Takový postoj by byl velmi pasivní, což neodpovídá americkému charakteru. Nejeefektivnější odpověď na asymetrické hrozby má proto dvě roviny: ochranu obyvatel doma souběžně s podporou amerických zájmů v zahraničí. Musíme zamezit, aby nedošlo k situaci jako byla v Mogadišu a vytvořit takové věrohodné odstrašení, aby bylo zabráněno dalšímu Pearl Harboru.

Podle publikace „The Revenge of the Melinas: Asymetric Threats and the Next QDR“ od pplk. K. F. McKenzie, jr., (USMC), kterou vydal Institut národních strategických studií, Washington 2000 / red.)

Útoky v New Yorku a Washingtonu nesmějí být záminkou pro oslabování přípravy ozbrojených sil na tradiční válku. Bezpečnostní koncept, tak jak se vytvářel v průběhu devadesátých let, zejména pod vlivem krvavých lokálních konfliktů, se nesmí zavrhnout. Je nutné jej pouze doplnit a posílit některé složky ozbrojených sil. Bylo by chybou si namalovat, že válka, tak jak ji známe, zmizela ze světa spolu s mrakodrapy Světového obchodního centra. Nebude trvat dlouho a ozbrojené síly budou muset odpovídat na hrozby typu válek na Balkáně či Africe, ať už misemi na udržení, či vynucení míru.

František Šule,

(Ne)splnitelná mise: Válka se stíny

Mimořádná příloha Lidových novin, 27. 9. 2001